

Vnější a vnitřní bezpečnost země

Bezpečnost je životním zájmem každého jednotlivce, nejrůznějších sociálních skupin, států i mezinárodního společenství. Lidská historie je proto úzce spjata s hledáním cest, způsobů a forem zajištění bezpečnosti. Mezinárodní bezpečnost je možné vymezit jako takový stav komplexu mezinárodních vztahů, který všem jeho subjektům zajišťuje stejnou úroveň národní bezpečnosti. To se stalo i společným obecným cílem po skončení studené války a bipolarity. Euforii přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století muselo rychle nahradit racionální řešení existujících a nově vznikajících lokálních vnitřních konfliktů, jichž bylo více než padesát a mnohé mohly přerůst v konflikty regionální a v krajním případě i v globální. I když se podařilo řadu těchto konfliktů vyřešit nebo minimalizovat, stále nebylo dosaženo kooperativní bezpečnosti.

* * *

Z iniciativy Rady pro sociální a ekonomickou strategii při Úřadu vlády vzniklo v roce 2000 Centrum pro sociální a ekonomické strategie (CESES) při Fakultě sociálních věd Karlovy univerzity v Praze [2]. Jeho prvním dílem je **Vize rozvoje České republiky do roku 2015** (Gutenberg, 2001, 245 stran). Jednotlivé části této prognostické studie se zabývají výchozím stavem, vývojovými trendy a rozvojovými příležitostmi České republiky do roku 2015, tj. vnějšími formativními trendy, formativními vývojovými trendy České republiky, potenciály České republiky a formováním a uplatňováním lidského potenciálu země. Práce vyúsťuje ve zpracování tří scénářů, které byly nazvány Vítězné trhy (aneb Česká republika jako premiant liberalismu), Institucionální přizpůsobení (aneb Česká republika - štika v evropském rybníce) a Mírný pokrok v mezích dosaženého konsenzu (aneb Co je doma, to se počítá). Ke studii byly připojeny i čtyři tzv. divoké karty: Globální klimatické změny, Romská domobrana, Vítězství Pokrokové strany ve volbách a Nenadálý útok. Studie byla zakončena kapitolou Hledání priorit pro Českou republiku, která se stala výchozí pro práci Centra pro sociální a ekonomické strategie v roce 2001.

Cílem bylo zpracovat Průvodce prioritami České republiky a na jejich základě i strategické koncepce v jednotlivých sedmi potenciálech (sociální soudržnost, společnost vědění, trh práce, vývoj populace, bezpečnost, životní prostředí, ekonomický rozvoj) a čtyřech formativních regulátorech (formování národní identity, rozvoj ústavního, právního a politického systému, regulační působení trhu, státu a občanského sektoru a příprava vstupu do Evropské unie). Vše se vztahuje ke kvalitě a udržitelnosti života. Integrovanou součástí jak práce v roce 2000, tak i v roce 2001, byla pochopitelně problematika vnitřní a vnější bezpečnosti.

Vymezení vývojového potenciálu vnitřní a vnější bezpečnosti

V okamžiku, kdy počet lokálních konfliktů se zredukoval na dvě desítky, navíc s nižší intenzitou, novým vážným globálním bezpečnostním ohrožením se stal centrálně

organizovaný mezinárodní terorismus, který hrozí přerůst ve válku *sui generis*, se kterou zatím lidstvo nemá zkušenosti, tím méně s jejím úspěšným vedením. Obtížnost znovuoobnovení globální bezpečnosti je determinována hloubkou, s jakou je terorismus vřazen do ideových, politických, náboženských, etnických, ekonomických, sociálních, kulturních a jiných struktur a stejnou měrou nejspíš i na charakteru obranného zásahu proti němu. Bude-li obrana proti mezinárodnímu terorismu vedena aukčně, hrozí přerůst ve skutečný válečný konflikt s nedozírnými následky. Proto obrana nemůže být vedena jen vojenskými, ale především diplomatickými, politickými, ekonomickými, sociálními a dalšími nevojenskými prostředky.

Tematická specifikace vnější a vnitřní bezpečnosti je dána samotným názvem potenciálu rozvoje České republiky a dělí se na: a) zajištění vnější bezpečnosti země, b) zajištění vnitřní bezpečnosti země.

Mezi oběma tematickými specifikacemi jsou vzájemné vztahy a vazby, nikoli však bezrozporné. Mezi institucemi vnější a vnitřní bezpečnosti země by měla existovat vzájemná součinnost podmíněná bezpečnostními hrozbami a z nich vyplývajícími riziky. Zatím však se tyto dvě složky potenciálu vyvíjely v naší zemi až do současné doby spíše paralelně, existovaly mezi nimi jen volné vazby, a to i přesto, že ve vládní exekutivě je specifická funkce místopředsedy vlády pro koordinaci tzv. silových ministerstev (zahraničí, obrany, vnitra), v obou komorách parlamentu se řeší tato problematika společně (v Poslanecké sněmovně je výbor pro obranu a bezpečnost, v Senátu výbor pro zahraničí, obranu a bezpečnost) a Rada obrany státu se zabývá oběma tematickými specifikacemi. Zatím se to až na poslední krizové období v realitě výrazněji neprojevovalo.

Dosud byly patrné pevnější vazby mezi rezorty zahraničí a obrany než mezi obranou a vnitřem, nemluvě o slabých vazbách mezi vnitřem a zahraničím. Slabé vazby mezi oběma složkami potenciálu, tj. vnější a vnitřní bezpečností, byly nejspíš jistým reziduem minulosti, přežívaly obavy ze zneužití ozbrojených sil, tj. především armády při řešení vnitropolitických událostí. Nedostatečné vazby se i přes integrativní tendence mj. projevují v tom, že rezorty obrany a vnitra mají rozdílnou legislativu týkající se i postavení jejich pracovníků. Např. ozbrojené síly tvoří Armáda České republiky, Vojenská kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž, ne např. policie ad. ozbrojené složky.

Stále významnější úlohu ve vnější a vnitřní bezpečnosti má tvořící se bezpečnostní komunita, zvláště Asociace BOOSS vzniklá sloučením České atlantické komise a Klubu BOOSS (pro obranu a ochranu společnosti a státu).

Rozhodující koncepční roli v této oblasti má bezpečnostní politika, která je chápána jako souhrnná kategorie zahrnující bezpečnost, obranu a ochranu občana a státu. Definuje se jednak jako souhrn politických cílů a prostředků k dosažení bezpečnosti, obrany a ochrany státu a jeho občanů, jednak jako souhrn aktivit vedoucích k realizaci této bezpečnostní politiky.

Bezpečnostní politika především vychází z analýzy a hodnocení bezpečnostních ohrožení a z nich vyplývajících rizik a jejich predikce a je závislá na lidských, finančních, materiálových aj. zdrojích. Analýza a prognóza bezpečnostní situace vyúsťují ve scénáře důsledků pro bezpečnostní politiku České republiky, která se skládá z cílů bezpečnostní politiky, systému, logistického a legislativního zajištění a demokratické kontroly bezpečnostní politiky. V blízké či vzdálenější budoucnosti může být v České republice

jako reakce na živelní pohromy, ekologické a průmyslové havárie ap. ve značné míře ohrožující životy, zdraví či majetek nebo vnitřní pořádek a bezpečnost, vyhlášen vládou nouzový stav. Bude-li ohrožena svrchovanost státu, jeho územní celistvost nebo jeho demokratické základy, může parlament na návrh vlády vyhlásit stav ohrožení státu nebo přímo válečný stav. Ozbrojené síly mají tudíž víceúčelové využití včetně eliminace nevojenských ohrožení, např. překrytí hranic na určitém ohroženém úseku.

Vliv potenciálu na kvalitu života a jeho udržitelnost

Zajištění vnější a vnitřní bezpečnosti České republiky je základním předpokladem kvality života a jeho udržitelnosti. To si výrazně uvědomuje současná česká populace, která osobní bezpečnost a bezpečnost země klade na první místa svých priorit. Závažným napětím se tu proto jeví vztah mezi mírou svobody a bezpečnosti. Nelze se spokojovat s argumentem, že vyšší bezpečnostní ohrožení lidí je daní za získanou svobodu, ale je tu třeba hledat míru, jaká je pro občany přijatelná.

To se ukazuje zvláště jako závažný problém po teroristickém útoku na Spojené státy, kdy se stalo vážnějším ohrožením riziko vnější bezpečnosti. Bezprostředně poté se zvýšil zájem občanů o problematiku bezpečnosti a většina z nich souhlasí s tím, aby se zvýšila pozornost civilní ochraně a na školách zavedena branná výchova. Je patrný i zvýšený zájem o službu v ozbrojených silách. Pokud jde o vztah bezpečnosti a lidských práv, zatím konflikt nenarostl do takové míry, aby musela být práva omezována, jde spíše o opatření snižující určitý komfort.

Východiska strategických úvah

Rozpad bipolarity oživil mnoho nejrůznějších ideologií, zvláště nacionalismu, rasismu a náboženského fundamentalismu. Tyto ideologie mají vliv i na bezpečnostní ohrožení a z nich vyplývající rizika. Obecná teorie vojenské vědy zkoumající charakter a zákonitosti války tyto nové sociálně politické jevy nemůže přehlížet, a také je nepřehlíží.

Jaká jsou současná rizika a šance rozvoje? Lidstvu všeobecně hrozí, že bude pokračovat dosavadní vývoj světa, převážně neřízený, do značné míry chaotický a živelný, s nekontrovatelnými změnami, tedy vývoj celkově nerovnoměrný se zeměmi ekonomicky prosperujícími a upadajícími, které jsou zdrojem ozbrojených konfliktů. Z tohoto hlediska mohou být největším zdrojem napětí a konfliktů stále ještě Balkán, dále extrémní složky fundamentalistického politického islámu, Zakavkazsko a Střední Asie a Severní Korea.

Po rozpadu bipolarity posílila moc Spojených států, které samy deklarují odpovědnost za světový mír a budují ozbrojené síly tak, aby byly schopny odrazit raketojaderný útok i řešit lokální konflikty. Někteří vojenští teoretici i politici (např. Kissinger a Brzezinski) nepředpokládají, že si USA tuto roli udrží nadlouho. Nezdá se však, že by ji ztratily do roku 2015, kdy nejspíš vznikne nová multipolarita, s největší pravděpodobností posílením Číny a Ruska, ev. jejich spojenectvím. Nejvýznamnějším nebezpečím v tomto období je posílení politického islámského fundamentalismu, jehož státní náboženství má v některých zemích ve své extrémní podobě jako jediné světové náboženství cíl dosáhnout světovlády (Blízký východ a Severní Afrika, zvláště Irák,

Írán, Sýrie, Libye, vliv na Kavkaz). Jsou to mj. i důvody pro setrvání určité vojenské síly USA v Evropě.

Bezpečnostní šance světa je v pozitivně hodnotově zajištěném posilování globálního řízení, zvláště pokud jde o integraci států a zvýšení významu nadnárodních organizací a ve společném řešení nejvážnějších bezpečnostních rizik.

Při pozitivní strategii NATO, EU, Mezinárodního měnového fondu a Světové banky se dá předpokládat, že do roku 2015 nedojde v Evropě k většímu ozbrojenému konfliktu. Po demokratizaci Jugoslávie lze předvídat uhašování konfliktů na Balkáně, i když tu zůstává řada problémů s dalším ekonomickým rozvojem, a zvláště pak pokud jde o vyřešení osudu albánského etnika v tomto prostoru (Kosovo, Makedonie). Zůstanou tu ještě další konfliktní enklávy, které nehrozí přerůst ve vážnější bezpečnostní ohrožení, jsou obecně zvládnutelné (Irsko, Baskicko, Korsika).

Vzhledem k této situaci byly ve výzkumu CESES v oblasti vnější a vnitřní bezpečnosti identifikovány a expertně posouzeny tyto prioritní problémy vnější a vnitřní bezpečnosti:

- V rámci NATO nejsou přesně stanoveny proporce mezi nároky na obranné a bezpečnostní funkce.
- Realizace Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) v rámci Evropské unie povede k vytvoření nákladných bezpečnostních a obranných institucí.
- Neadekvátní a pasivní postoj velké části politických elit a občanů k vnějším bezpečnostním rizikům.
- Absence adekvátní bezpečnostní, obranné a vojenské strategie umožňující vybudovat optimální model obrany a armády
- odpovídající bezpečnostním ohrožením a z nich vyplývajících rizik, aliančním závazkům a našim ekonomickým a lidským zdrojům.
- Předčasná profesionalizace armády.
- Selhání civilního řízení a kontroly armády.
- Úskalí reformy ozbrojených sil.
- Neefektivnost boje proti organizovanému zločinu a terorismu
- Korupční symbióza politiků, vysokých státních úředníků a podnikatelských kruhů.
- Nezvládnutý boj proti terorismu.

Poslední události podstatně změnily situaci. Již před 11. zářím vláda např. jmenovala zmocněnce pro reformu armády. Proto byly vypracovány dílčí strategie jen v oblasti boje proti terorismu, demokratického řízení a kontroly ozbrojených sil, k úskalím reformy armády, boji proti organizovanému zločinu a prevenci kriminality.

Všechny aktuální změny determinovaly i tvorbu **jednotné strategické koncepce vnější a vnitřní bezpečnostní politiky českého státu**. Vychází z nového bezpečnostního ohrožení a z něho vyplývajících rizik, jímž je **hrozba mezinárodního terorismu**. Tomu je možné čelit strategií boje proti mezinárodnímu terorismu, provedením funkční reformy českých ozbrojených sil při dodržování principu civilního demokratického řízení a kontroly ozbrojených sil, a to zároveň s prosazením strategie boje proti organizovanému zločinu, strategie překonávání nízké účinnosti prevence negativních protispoločenských jevů - kriminality.

Strategie boje proti mezinárodnímu terorismu

Z konfliktů dvacátého století vyšla vítězně liberální demokracie, úzce organicky spojená s tržní ekonomikou a empiricky obohacená o zkušenost dvacátého století.

I když jde relativně o dosud nejefektivnější a zároveň z hlediska lidských práv o nehumánnější systém, mnohé problémy liberální demokracie zůstaly, jak si tento fakt i ověřujeme na konfliktech současného světa. Liberální demokracie je až příliš závislá na většinové vůli voličů. A ta je determinována konzumně zaměřenými občany, ne novými myšlenkami kvality a udržitelnosti života. Proto i nedošlo ke kvalitativnímu ekologickému zvratu ve světě.

Samuel P. Huntington ve *Střetnutí kultur* napsal: „*Budoucí svět bude formován hlavně vzájemnými vztahy mezi sedmi nebo osmi velkými kulturami. Jsou to západní, konfuciánská, japonská, islámská, hinduistická, slovansko-pravoslavná, latinskoamerická a pravděpodobně také africká kultura. Nejdůležitější konfrontace budoucnosti budou probíhat na frontových liniích oddělujících tyto kultury.*“

Tyto konflikty probíhaly vždy a probíhají dále, byly zatlačeny do pozadí bipolaritou světa, založenou na ideologiích. Rozdělení na první, druhý a třetí svět však již neplatí, a tím spíš vystupují do popředí konflikty kultur, které mají tendenci se stupňovat.

Příčiny spočívají ve faktu, že zmíněné kulturní okruhy mají různý, až protichůdný vztah k člověku, rodině, skupině, národu, státu, práci, pokroku, svobodě, autoritě, bohu. Řeší tedy i různé vztahy člověk - bůh, jednotlivec - skupina, občan - stát, rodiče - děti, muži - ženy, práva - povinnosti, svoboda - autorita, rovnost - hierarchie.

Chceme-li charakterizovat západní kulturu, přesněji severoamericko-západoevropskou, jsou pro ni charakteristické hodnoty individualismu, liberalismu, konstitucionalismu, lidských práv, rovnosti, svobody, právního státu, demokracie, odluky církve od státu, tržní ekonomiky a svobodného obchodu. Některé tyto prvky se mohou objevovat i v jiných kulturách, ale pro západní jsou typické a pro ostatní ne vždy přijatelné. Tato kultura proniká i do středoevropských a východoevropských zemí nebo se tam vrací.

Konflikty kultur jsou podmíněny geopoliticky, ekonomicky, ideologicky apod., ale v jejich pozadí je rozdílná preference hodnot, jejich struktury a hodnotového světa. Nejzávažnější konflikty vznikají tehdy, chce-li jeden kulturní okruh vnutit svůj systém hodnot druhému.

Historické zmapování konfliktů mezi jednotlivými kulturami by si vyžádalo větší prostor, lze upozornit jenom na nejzávažnější. Začneme-li od nejvzdálenějších, nemůže z ohniska pozornosti uniknout střetávání japonské a konfuciánské kultury, především mezi Japonskem a Čínou. Konfuciánská kultura se střetávala také s hinduistickou a až dosud je živý spor např. o Tibet. Nutno vzpomenout i střetávání japonské a slovansko-pravoslavné kultury (rusko-japonské války) a konfuciánské a slovansko-pravoslavné kultury (boje na čínsko-sovětských hranicích v sedmdesátých letech). Neznámé nejsou ani konflikty hinduistické a islámské kultury, stejně jako islámské a africké kultury. Na americkém kontinentu jsou patrné kolize mezi latinskoamerickou kulturou a kulturou severoamerickou jako větve západní kultury. Jako poslední je např. patrný pokus Fidela Castra postavit jižní Ameriku proti severní. Pro Severoameričany také bude nesnadná integrace stále rozsáhlejších vln latinskoamerických azytlantů.

Vrátíme-li se do nedávné historie, existence bipolárního světa byla založena do určité míry na střetnutí mezi západní a slovansko-pravoslavnou kulturou, i když rozhodující byly ideologické faktory. Do tohoto procesu se v různé míře a na různých stranách zapojovaly také ostatní kultury.

Na druhé straně některé kultury zasahovaly na základě své mocenské síly v podstatě do života všech ostatních kultur. Je to patrné zvláště pro kulturu západní, ale také pro kulturu slovansko-pravoslavnou, konfuciánskou a v poslední době také islámskou. Někteří analytici předpokládali, že příští konflikty se odehrají především mezi západní kulturou a některými státy islámské a konfuciánské kultury.

I když se hlásíme k západní kultuře a chceme se zapojit do jejích mezinárodních politických, ekonomických, kulturních, vojenských, sociálních a jiných organizačních struktur, nemůžeme přehlédnout, že jako Slované patříme i k slovansko-pravoslavné kultuře. Jistě tyto vazby byly silnější v předminulém století jako jistá protiváha německví a rakušáctví, ale jisté relikty se objevily i např. v době druhé světové války. Aktuálně např. jinak emocionálně vnímáme konflikty na území bývalé Jugoslávie či Sovětského svazu, než např. v Irsku či Baskicku.

Prognosticky je patrné, že světové konflikty budou podmíněny konflikty mezi národy, státy a jejich seskupeními příslušejícími k různým kulturám. Signalizovaly to tak vážné události jako bylo střetnutí západní, slovansko-pravoslavné a islámské kultury v Bosně a Hercegovině, střetnutí slovansko-pravoslavné a islámské kultury v zakavkazských republikách i symptomatické napětí kolem spisovatele Rushdieho.

Žádný z kulturních okruhů si však nemůže myslet, že je ten nejlepší. Taková představa vede k dosažení a udržení nadvlády nad jinou kulturou a k ochraně vlastních zájmů a základních hodnot. K tomu má západní kultura určité tendence. Přitom nezbyvá nic jiného, než respektovat specifika jednotlivých kultur. Snad jsou tu pouze tři oblasti, ve kterých je ospravedlnitelný zásah. Je jím na prvním místě mezinárodní terorismus, vlastnění zbraní hromadného ničení v rukou režimů, které jsou odhodlány je využít proti jiným kulturám, a dále humanitární pomoc.

V současné době se jako terorismus označují jevy iniciované především vládními protivníky. Forem je mnoho: vraždy, atentáty, zadržování rukojmí, útoky výbušninami a zvláště únosy letadel. Mezinárodním terorismem se pak rozumí násilné akty páchané nejrozličnějšími politickými skupinami mimo vlastní zemi. Státním terorismem se označují akty podporované přímo určitým státem. Proto se terorismus stává i důležitou součástí agendy zahraniční politiky, vydávají se seznamy států, skupin a jednotlivců podporujících terorismus, vytvářejí se protiteroristické jednotky.

Bez ohledu na předcházející signály i další vývoj lze teroristický útok na USA označit za novou etapu eskalace terorismu, která svou formou a důsledky kvalitativně převyšuje všechny ostatní. Je tomu zvláště proto, že se tak stalo v zemi, která rozhodujícím způsobem ovlivňuje dění ve světě, existuje tu nejmodernější technologie a specifická je tu zvláště skutečnost, že Spojené státy takovou katastrofu na svém území - odmyslíme-li Pearl Harbor - nikdy nezažily. O to víc vážnější jsou důsledky a mohou být vzhledem k ekonomickému a vojenskému postavení USA i následky.

Na Českou republiku nebyl dosud terorismus zaměřen. V dnešním globalizovaném světě však dříve nebo později není nikdo mimo nebezpečí. Nám především hrozí jako členské zemi NATO. Již v přípravě vstupu bylo však otevřeně řečeno, že s vyšší bezpečností musíme s Aliancí sdílet i její rizika.

Česká republika v boji proti mezinárodnímu terorismu musí přijmout především tato opatření:

1. Solidarizovat se jako členský stát NATO s USA a se spojenci a k tomu získat co nejširší politické a občanské shody.
2. Zapojit se do boje proti terorismu zpravodajskou činností, likvidací ekonomické základny terorismu a nepřipravenějšími součástmi ozbrojených sil se zkušenostmi v podobných nasazeních, a to nejen pokud jde o jednotky s převahou humanitárních činností (nemocnice, protichemické jednotky), ale i jednotkami rychlé reakce a leteckými silami.
3. Za demokratického řízení a kontroly provést racionální reformu ozbrojených sil, jejich profesionalizaci a vyzbrojení moderními zbraňovými systémy včetně nadzvukového letectva a protiraketové výzbroje. Nadále ponechat povinnou vojenskou základní službu v rozsahu základního šestitýdenního nebo tříměsíčního výcviku, posílit záložní vojsko a teritoriální obranu v součinnosti se záchranným systémem státu. V ozbrojených silách je nutno zavést demokratickou ideovou výchovu. Předpokladem demokratického řízení armády je zároveň transparentnost koncepčních rozhodovacích procesů a otevřená informovanost veřejnosti o bezpečnostních ohroženích a stavu připravenosti ozbrojených sil.
4. Vnitřní bezpečnost soustředit na boj s organizovaným zločinem, který má blízko k praktikám terorismu, i když jejich cíle jsou rozdílné (terorismu jde o ideologii a politickou moc, organizovanému zločinu o finanční prostředky). Posílit je nutné zvláště prevencí kriminality a boj proti korupci.
5. Ve školách a v zaměstnaneckých organizacích zavést brannou výchovu.
6. Podporovat činnost nevládních organizací v oblasti bezpečnostní komunity.

Strategie zdokonalení civilní kontroly armády

Je nutné vyjasnit funkci a obsah civilního řízení a kontroly armády, jak je vyžaduje společnost, stát a Severoatlantická aliance. To předpokládá, že se zvýší zájem politické sféry o tuto oblast, která byla dosud byla v pozadí politické pozornosti. Spolu s tím je nutné nadále věnovat vážnější pozornost tvorbě bezpečnostní, obranné a vojenské strategie a mít přesnější představu o personálním profilu a charakteristice politických a odborných osobností, které mají předpoklady tyto funkce plnit. Je nutné zároveň vytvořit systém optimalizace vztahu veřejnosti a armády.

V současném složitém a konfliktním světě má civilní kontrola armády klíčový význam. Je signifikantním znakem demokratického státu. Tím významnější se stává její budování v posttotalitních státech, eminentně v bývalých státech Varšavské smlouvy, v nichž se teprve vytvářejí základy demokratického státu.

Základním smyslem a funkcí civilní kontroly armády v takových podmínkách je, aby ozbrojené síly sloužily obraně suverenity samostatného státu a nebyly zneužity pro individuální a skupinové mocenské cíle. Jde přitom o reciproční vztah. Civilní kontrola armády musí na jedné straně obsahovat civilní řízení příslušnými státními orgány a kontrolu jejich rozhodnutí. Na druhé straně závisí na postojích příslušníků armády k civilnímu řízení a kontrole, a to zvláště nejvyšších vojenských činitelů. Bez této reciprocit je účinnost civilní kontroly armády nemyslitelná.

Základním prostředkem řízení a civilní kontroly armády je tvorba státní bezpečnostní politiky jako syntézy mezinárodně politické, vojenské a vnitřní bezpečnosti státu.

Z toho také vyplývají i problémy, podmiňující efektivnost civilní kontroly, jimiž především jsou:

1. Postavení armády v politickém systému a v systému státní správy.
2. Integrace armády do sociálního, kulturního, ekonomického aj. systému země.
3. Kultivace vzájemného vztahu občanů a armády.

Civilní kontrola armády je zpětnou vazbou celkového řízení ozbrojených sil a vykonávají ji ústavní orgány státní moci. Tato kontrola zahrnuje shromažďování a analýzu informací o činnosti a stavu armády v jejích rozhodujících oblastech a potřebné pravomoci k prosazení přijatých závěrů. Je to proces vzájemné otevřené komunikace mezi odpovědnými představiteli státu a velením armády. Nejrozsáhlejší a nejvýznamnější působnost při kontrole ozbrojených sil má prezident, parlament a vláda. Jejich pravomoci vymezuje Ústava ČR a zákony České republiky.

Nejdůležitějšími subjekty a složkami civilní kontroly armády je parlamentní kontrola. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ji uskutečňuje prostřednictvím svých zasedání, prací výborů a komisí. Rozhodující je především schvalování státního závěrečného účtu a rozpočtu. Na nich se podílejí především branný a bezpečnostní výbor, rozpočtový výbor a zahraniční výbor.

Vrcholným orgánem moci státu je vláda. Své řízení a kontrolu armády uskutečňuje prostřednictvím rezortu obrany. Předseda vlády a ministr obrany mohou uskutečňovat svou řídicí a kontrolní činnost osobně nebo prostřednictvím orgánů státní správy, kterým tato činnost vyplývá ze zákona. Přijímá-li vláda z této činnosti závěry, vydává je v podobě usnesení nebo nařízení vlády.

Prezident České republiky má významné kontrolní pravomoci armády z titulu vrchního velitele. Týkají se vyžadování informací, ustavovacích a schvalovacích pravomocí. Z diskuse je však patrné, že by jeho pravomoci měly být posíleny, a to zvláště pokud jde o event. předsednictví v Radě obrany státu či zřízení úřadu generálního inspektora jako orgánu prezidenta republiky.

Jako orgán státní správy řídí a zajišťuje civilní kontrolu armády zejména ministerstvo obrany, především jeho civilní složka, řízená od října 1990 civilisty.

Základní funkcí ministerstva obrany je výkon státní správy v oblasti obrany státu. Předmětem jeho politickosprávního řízení je zabezpečení a rozvoj systému obrany státu v úzké vazbě na relevantní mimorezortní orgány státní správy a tvorba zásadních podkladů pro rozhodování vlády a parlamentu v oblasti obrany a bezpečnosti státu a jeho vojenské politiky.

Základní funkcí rezortu je rozvoj strategicko-koncepční činnosti, tvorba cílů, koncepcí a programů opírajících se o trvalou analyticko-prognostickou činnost v oblasti obrany státu.

Základním cílem integrované a koordinované činnosti ministerstva obrany je zabezpečit žádoucí cílové chování systému obrany státu zaručující jeho suverenitu a bezpečnost.

Tato základní funkce je zásadně oddělena od funkce spjaté s velením armádě, od přímého velení a zabezpečení vojsk. Výkon této funkce náleží generálnímu - hlavnímu štábu armády.

Ministerstvo obrany by se mělo soustředit na tyto funkce:

1. Rozvoj vojenské politiky a strategického řízení obrany.
2. Rozvoj sociálního, personálního a humanitního řízení.
3. Rozvoj ekonomické politiky a ekonomického řízení rezortu.

Strategie překonání úskalí reformy ozbrojených sil

Reforma ozbrojených sil předpokládá:

- budovat armádu dále na principu účelné dostatečnosti, tj. při dostupných zdrojích,
- armáda bude profesionální, moderní, mobilní a výkonná,
- počty budou nízké a organizační struktura co nejplyšší,
- budou eliminovány nesystémové prvky,
- změní se zásadně systém řízení a velení, a to zejména pokud jde o oddělení koncepčních a výkonných činností,
- vytvoří se podmínky pro budování mezinárodních jednotek,
- budou kultivovány vztahy s veřejností.

Dodržení zásad umožňuje budovat profesionální armádu o 34 až 36 tisíc vojáků (při 1,8 násobku záloh) a 10 tisíc občanských zaměstnanců. Osobní výdaje budou ve výši 50 % rozpočtu rezortu.

Předpokládá se, že armáda bude mít mechanizovanou divizi, smíšenou leteckou divizi a divizi teritoriálních a podpůrných sil. Ministerstvo obrany bude strukturováno jako civilní politicko-vojenský orgán. Generální štáb bude součástí ministerstva a odpovědný za vojensko-odborné řízení. Bude zrušen operační stupeň velení. Divize jako operačně taktický stupeň bude plnit funkci výkonného velitelského orgánu.

Úskalí reformy armády:

- zatím jde o ideový návrh,
- výcviku je věnována malá pozornost,
- ideová výchova absentuje,
- při neprofesionální přípravě dislokace hrozí konflikty s obcemi,
- řešení nemovité infrastruktury je daleko složitější než to prezentuje záměr,
- počty záloh jsou nízké,
- lidské zdroje se s vysokou pravděpodobností stanou základním limitem profesionalizace armády.

Předpokladem úspěšnosti reformy je shoda hlavních politických stran, podpora a participace prezidenta, vlády a parlamentu za podpory podstatné části veřejnosti a zájmu mladých lidí o službu v ozbrojených silách.

Strategie boje proti organizovanému zločinu

Cílem bezpečnostní strategie zaměřené proti organizovanému zločinu je zamezit realizaci jeho aktivit a eliminovat tak jeho negativní společenské následky. Plně rozvinutý organizovaný zločin chápeme nejen jako činnost organizovaných skupin, ale jako působení zločinných společenství. Organizovaný zločin je založen na spolupráci více osob se specificky vymezenými úkoly, dopouští se závažné trestné činnosti s úmyslem získat prospěch nebo moc, vyznačuje se důkladnou přípravou akcí, dokonalým vybavením, disciplínou. Většinou funguje na mezinárodní úrovni. Uvnitř skupin se moc

koncentruje v rukou nejvyššího vedení, vlastní páchaní trestné činnosti je delegováno na tzv. střední články. V některých případech používá organizovaný zločin i násilí - většinou však pouze tehdy, nenarušuje-li to plnění hlavního cíle, tj. dosahování finančního zisku.

Organizovaný zločin se snaží využívat kontakty na politiky, pracovníky veřejné správy, orgány prosazování práva a výkonu spravedlnosti, představitele finančních a obchodních kruhů, média. Od všech těchto složek chce buď získat nepřímou podporu pro svoje aktivity, potřebné informace nebo dosáhnout snížení rizika při své činnosti.

Důsledkem působení organizovaného zločinu není pouze ohrožení bezpečnosti. Negativně působí zejména to, co není navenek příliš patrné. Organizovaný zločin programově usiluje o to, aby ovlivnil ty odpovědné pracovníky, kteří mu mohou jakýmkoli způsobem prospět. Tím destabilizuje celý společenský systém - narůstá nedůvěra vůči odpovědným složkám společnosti. Organizovaný zločin také výrazně ohrožuje ekonomiku. Vnáší do ní praktiku, které jsou používány ve zločineckém prostředí. Kromě toho postihuje ekonomiku tím, že na boj proti němu musí být vynakládány značné finanční prostředky. Organizovaný zločin vnáší určité disharmonické prvky i do sociální struktury. Umožňuje zločincům získat značné majetky a někdy i vysoké postavení na společenském žebříčku. To může u řady lidí vést i ke změně hodnotových preferencí. V neposlední řadě narušuje organizovaný zločin společenský systém tím, že nabízí lidem nelegální zboží a služby. Do života společnosti tak vnáší patologické jevy.

Aby bylo možno opravdu účinně postihovat činnost zločineckých organizací, které se často kryjí legálními podnikatelskými aktivitami, je třeba zavést trestní odpovědnost právnických osob (podnikatelských subjektů i dalších organizací). Půjde o průlom do dosavadního pojetí trestnosti založeného na individuální odpovědnosti. I když jde z hlediska právní teorie o ne zcela bezproblémové řešení, v některých zemích EU se postupně prosazuje.

Nelze vyloučit případný dopad prostředků používaných k potlačování organizovaného zločinu (odposlechy, kontrola pohybu finančních prostředků, kontrola kontaktů podezřelých subjektů, nasazování skrytých policejních agentů) do oblasti lidských a občanských práv. Objevuje se problém jak udržet náležitou rovnováhu mezi garancí těchto práv a nezbytnými zásahy státních mocenských orgánů do této sféry.

Vzhledem k tomu, že organizovaný zločin zasahuje celý společenský systém, mohou všechny složky tohoto systému obsahovat prvky, které může zneužít. Základním krokem jsou tedy opatření, která budou chránit celý společenský systém plně využívat mezinárodní spolupráci. K tomu je nezbytná analýza možných kriminogenních faktorů v životě společnosti a vypracování návrhů a omezení jejich účinku. Časový horizont je zde relativně dlouhý. V současné době je tato koncepce sice akceptována, ale nezačala být dosud uplatňována.

Druhým krokem je mezinárodní spolupráce. Světová i evropská společenství připravují ve spolupráci s odborníky z jednotlivých zemí doporučení vládám i závazné dokumenty (např. Předstupní pakt k problematice organizovaného zločinu z Bruselu z roku 1998.)

V právní oblasti byla postupně legislativa týkající se organizovaného zločinu sladěna s EU. Problémem však bylo až do roku 1998 uplatňování práva. Teprve po roce 1998 byly zaznamenány první případy zločinného spolčení.

Policejní práce je správně zaměřena především na rozkrývání a narušování vnitřních organizačních struktur zločinných spolčení. Účinná je i eliminace zisků z trestné činnosti. Konkrétní opatření musí být připravována s určitým předstihem. K tomu by mohly být dobrým podkladem prognostické úvahy. Podle kvalifikovaných odhadů bude například k horizontu roku 2005 nejrozšířenější aktivitou organizovaného zločinu výroba, pašování a distribuce drog. Silně rozšířené bude organizování prostituce, dále finanční podvody, počítačová kriminalita. U nelegální migrace, krádeží aut, vydírání, krádeží uměleckých předmětů lze díky účinným opatřením očekávat postupný pokles.

Vzhledem k tomu, že organizovaný zločin zasahuje svými důsledky celou společnost, je klíčovým aktérem navrhované strategie vláda. Vláda nemusí všechny detaily řešit, ale měla by opatření proti organizovanému zločinu koordinovat a jejich provádění pak delegovat na jednotlivé rezorty (zejména vnitra, spravedlnosti, financí). U boje proti organizovanému zločinu by měla být podobná struktura jako v protidrogové politice. Ponechání veškeré odpovědnosti na rezortu vnitra není vhodné, protože organizovaný zločin má celospolečenský dopad a nejnebezpečnější dopad je jeho skryté působení, proti kterému nemá rezort vnitra dostatečné nástroje.

V rámci ministerstva spravedlnosti bude nezbytné, aby se problematice organizovaného zločinu věnovali specializovaní státní zástupci i soudci. Tento požadavek Evropské unie vychází z možnosti vzájemné mezinárodní komunikace těchto specialistů a ze snahy zvýšit efektivnost jejich práce.

Ministerstvo vnitra by mělo i nadále být hlavním garantem v rozkrývání a narušování struktury zločinných spolčení, ochrany občanů i institucí před jeho působením. Eliminace zisků však není možná bez součinnosti s ministerstvem financí.

Ministerstvo financí by mělo zajistit analýzu podezřelých operací finančního charakteru. Mělo by pomáhat při usvědčování pachatelů. V ideálním případě by mělo na základě analýz získat předstih před zločineckými skupinami. Kontakty týkající se mezinárodních aktivit zaměřených proti organizovanému zločinu dosud probíhají v naprosté většině prostřednictvím rezortů vnitra a spravedlnosti. Tyto kontakty by měla koordinovat vláda prostřednictvím ministerstva zahraničí.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo mládeže školství a tělovýchovy, orgány místní správy a samosprávy, občanská sdružení, nadace, církevní iniciativy plní významnou úlohu v ochraně proti sociálně patologickým a kriminálním jevům. Vzhledem k působení organizovaného zločinu by měly občany chránit především před drogovou závislostí a obchodováním s lidmi. Přispívají k péči o bývalé vězně.

Média slouží především jako nástroj veřejné kontroly. Mohou působit v oblasti prevence zejména tím, že budou informovat o podstatě organizovaného zločinu, používaných praktikách i možných ohroženích.

Důležitým článkem ochrany proti kriminalitě jsou sami občané. Předpokladem pro to, aby občané spolupracovali s policií a orgány justice je především jejich důvěra. K tomu je nutná transparentnost, dobré informace, vědomí, že nekalé praktiky jsou po právu trestány.

Strategie překonávání nízké účinnosti prevence negativních protispolečenských jevů (kriminality)

Předcházení, ve svém důsledku snižování kriminality, v širším slova smyslu protispolečenskému jednání jednotlivců či skupin občanů, je neustále se opakujícím úkolem všech politických či ekonomických režimů, které se střídají. Žádný nedokázal zcela vymýt tento stav (otázkou je, zda je to v současné etapě rozvoje společnosti vůbec možné), ale byl schopen alespoň dočasně ho pouze o jistý stupeň snižovat. Preventivní opatření byla přijímána, ale jejich účinnost byla a je nízká.

Protispolečenským jednáním rozumíme jednání proti společnosti jako celku, jeho skupinám i jednotlivcům, a to ve smyslu trestně právním, tj. kriminalitou, tak i ve smyslu negativního jednání proti ostatním společenským normám. Jeho příčiny jsou velmi složité, zahrnující činitele osobnostní (psychické), ekonomické, politické, vzdělanostní, morální (výchovné) kulturní (tradice), které navíc působí v komplexu, současně a v různém poměru. V povědomí občanů i institucí je však prevence těchto jevů převážně spojována s kriminalitou, tedy činy trestně právně postižitelnými. A z toho vyplývá i odkazování jejich prevence na instituce spravedlnosti a bezpečnosti, eventuálně na instituce výchovně-vzdělávací.

Nyní přicházejí další činitelé, jimiž jsou nastupující globalizace, její pozitivní i negativní důsledky a zejména kladné přijímání či prosazování spolu s ne zcela uvědomělým až vědomým extrémním odmítáním. Součástí tohoto trendu již v konkrétní podobě je poměrně mohutná migrace občanů ze svých původních zemí do jiných částí světa. V této souvislosti problém navazuje na priority v procesech globalizace, evropské integrace, dynamiky populačního vývoje, mezinárodních vztahů, zdraví a péče o ně, vzdělání, soužití s minoritami, eventuálně národní kultury a identity.

Jestliže se nedařilo snižovat úroveň protispolečenské činnosti v jednodušších podmínkách relativně uzavřeného státu, pak to je mnohem složitější při míšení kultur, v podmínkách velmi rozličné úrovně zdravotního stavu a dodržování hygienických zásad, ale zejména v ekonomických podmínkách a zvláště vztahu jednotlivých skupin občanů k ekonomické sféře. Zde problém ovlivňují i osobnostní vztahy k práci, jako způsobu získávání životních potřeb (ochota či neochota pracovat vůbec nebo v určitých oborech či oblastech, adaptabilita na změnu potřeb pracovních dovedností a schopností aj.).

Cílem navrhované strategie řešení je dosáhnout spolupráce různých zájmových složek (a to i v mezinárodním měřítku), které by působily jednotně, koordinovaně a komplexně, při respektování národních či kulturních zvláštností ve snižování podmínek a příčin protispolečenských jevů. Nemělo by se jednat o řešení institucionální, vytváření speciálních pracovišť, nýbrž programové a funkční, kdy by problematiku řešily stávající instituce specializované dle svého základního poslání.

Jednalo by se o:

- a) instituce výchovně-vzdělávací státní i soukromé, jejichž programy by měly integrálně zahrnovat výchovu k právnímu vědomí, vztahům k jiným kulturám, toleranci k jiným názorům,
- b) společenské organizace, zabývající se vyplňováním volného času a uplatňováním společensky prospěšných činností,

- c) represivní orgány, postihující činy, přesahující přijaté společenské normy, ale zároveň působící v tomto smyslu preventivně,
- d) ekonomické instituce, uplatňující vzájemný soulad vlastních ekonomických cílů s celospolečenskými cíli uplatnění schopností a dovedností občanů,
- e) politické orgány, zajišťující všeobecné i speciální legislativní podmínky pro uskutečňování preventivních aktivit.

Jednoznačnou podmínkou ovšem je, že všechny výše uvedené skupiny subjektů, budou uplatňovat ve svých programech zásady prevence před protispolečenskými jevy, tedy, že i jejich vlastní činnost nebude v protikladu ke celospolečenským potřebám.

Postupné kroky by asi měly začít zásadní legislativní úpravou v prosazení jednotného a koordinovaného postupu všemi výše uvedenými institucemi. V dalším velmi razantní přesvědčovací kampaň, která by dosáhla změny ve vědomí občanů i představitelů institucí, že prevence protispolečenských jevů je záležitostí celé společnosti. Tento krok je nejobtížnější a dosažení jeho cíle je nejproblematictější. Je nutné počítat s delším časovým horizontem. Současně však musí probíhat i jisté systémové změny v jednání některých institucí, které takovou povinnost ve svých programech dosud neměly, eventuálně ji odmítaly.

Lze předpokládat příznivou reakci od institucí pedagogických, výchovně-vzdělávacích, i když jejich skutečné uplatňování může být poněkud formální, zatímco by byl potřeba značně neformální přístup. Odmítavou reakci je možné očekávat od institucí ekonomických, jejichž prioritou je maximální zisk bez ohledu na ostatní společenské činitele. Ve stejné podobě lze očekávat názory v mezinárodním měřítku.

Komplexní bezpečnost a obrana České republiky jako člena NATO a EU

Eskalace koordinovaných akcí mezinárodního terorismu a nové nároky vyplývající z bezpečnostních ohrožení nejen prokázaly, že už není dále možné při zajišťování bezpečnosti a obrany republiky postupovat v jednotlivých složkách bezpečnostního a obranného systému parciálními transformačními, reformními či racionalizačními opatřeními, namluvě již o tom řešit nastalé krizové situace sebešikovnější improvizací, ale zároveň potvrdila již řadu let nezbytnou objektivní potřebu vyprojektovat strategii komplexní bezpečnosti a obrany České republiky jako člena Aliance a budoucího člena Evropské unie, k jejíž realizaci se vytvořilo i vhodné společenské klima.

Formování bezpečnosti a obrany je na základě konkrétního zadání ve formě bezpečnostní politiky závislé na analýze bezpečnostních ohrožení a z nich vyplývajících rizik, na cílech a úkolech NATO a rodící se evropské obrany v rámci Evropské unie. Pokud jde o bezpečnostní ohrožení, byla dosud Česká republika v nejlepší situaci v uplynulém minulém století, což vedlo i k jistému bezpečnostnímu uspokojení a nedostatečné pozornosti problémům bezpečnosti a obrany. Ohrožení země byla shodná s ohroženími NATO a EU, s nimž je i společně sdílela a nadále i po 11. září sdílí. Zároveň nelze opomenout historické reminiscence a nerespektovat fakt, že i přes členství v Alianci je naší povinností zajistit v míře rozumné dostatečnosti i vlastní obranu země, což je také závazkem každého člena NATO.

Bezpečnostní prognózy shodně konstatují, že do roku 2015 nedojde v Evropě k většímu ozbrojenému konfliktu. Těžko však lze predikovat konflikty sociální, nacionální, etnické, náboženské atd. Rozpad bipolarity oživil mnoho nejružnějších ideologií, nacionalismus, rasismus a náboženský fundamentalismus. Nejpatrnější je to u islámu. Tyto ideologie mají potom vliv i na bezpečnostní ohrožení a z nich vyplývající rizika. Vojenská věda zkoumající charakter a zákonitosti války tyto nové sociálně politické jevy nemůže přehlížet.

Do vedení válek se znovu vracejí i starší metody vedení boje. Smíšené armády se sice postupně mění v profesionální, ale konflikty mají vojenský i nevojenský charakter, což vede k tomu, že v nových válkách operují i síly decentralizované a neprofesionální. Nelze přitom dostatečně rozlišit mezi válkou a mírem. V bojích v rozpadajících se státních útvarech dochází k integraci zbytků pravidelných armád s občanskými milicemi. Stále méně dochází ke střetnutí moderně vyzbrojených armád, převládá konfrontace sil s výrazně zaostalými zbraňovými systémy a technologiemi.

Nové formy války budou charakterizovány protivníkem, který však disponuje nejen starými, ale i lacinými a zároveň vysoce účinnými a nebezpečnými prostředky, a specifickým bojištěm, čím dál méně definovatelným, pronikajícím i na jiná území. Protivníky mohou být totalitní státy a nestátní odpůrci, např. teroristé, členové mafií ap. Totalitní státy je mohou vyzbrojovat, připravovat, ale operovat mohou samostatně, udeřit v nejnečekávanější okamžik. Jádrem nové strategie jsou teroristické akce (únosy letadel a osob, atentáty, hromadná rukojmí, deportace menšinového obyvatelstva ap.). Terorismus se tak stává substitucí gerilové války. Strategie se zaměřuje do více oblastí - politické, sociální, kulturní, psychologické, ekonomické aj., zahrnuje neshody, narušování, ničení a demoralizaci, stálé spory, nepořádek a zvláště zastrasování. Převládá představa, že intervence mohou být úspěšně řešeny jen novým typem vojska-policej s novou výstrojí a výzbrojí i bojovou taktikou.

Je zřejmé, že současná bezpečnostní ohrožení mohou mít multiplikační efekt. Mohou se řetězit a propojovat. Má-li jim bezpečnostní a obranná politika demokratických států účinně čelit, musí se rozvíjet komplexně a být na úrovni podstatných objevů, které se na světě vyskytnou. Ve srovnání s tím se jeví postupy minulosti jako izolované a jednoduché a pro dnešek i budoucnost nepostačující.

Úkolem bezpečnostní a obranné strategie každé demokratické země je zajišťovat svrchovanost, územní celistvost, principy demokracie a právního státu, ochranu života obyvatel a jejich majetku před vnějším napadením. Bezpečnostní a obranná politika realizuje v souladu se zákonodárstvím výstavbu účinného systému obrany státu, přípravu a použití odpovídajících sil a prostředků, zajišťuje účast v kolektivním obranném systému i přípravu obyvatelstva na mimořádné situace. Povinností státních orgánů, územních samosprávných celků a právnických a fyzických osob při zajišťování obrany České republiky před vnějším nepřítelem jsou upraveny zákonem. Základním bezpečnostním a obranným cílem je ochrana životních zájmů a občanů při použití všech dostupných prostředků včetně vojenských. To je možné jen při profesionalizaci armády s přihlédnutím k ekonomickému kalkulu a zařazení nejmodernější vojenské techniky.

Zatím se však nejen dostatečně neplní obsah již existující bezpečnostní a obranné legislativy, ale ta zároveň již neodpovídá novým potřebám, zvláště nutnosti integrovat potenciál všech ozbrojených složek země, jejich orgánů i všech občanů. Dosud převládá

část politiků podceňovala problémy bezpečnosti a obrany, nebyl prosazen efektivní systém civilního demokratického řízení a kontroly, neexistovala jeho dostatečná občanská kontrola a k podstatnějšímu řešení se přistoupilo až v poslední době, a to jen v sice té nejproblémovější obranné struktuře - armádě, ale tím zároveň i parciálně.

Teoretická východiska odrážející charakter vedení soudobých válek a ozbrojených konfliktů, analýza bezpečnostních ohrožení a z nich vyplývajících rizik a stav našich ozbrojených sil, policejních sborů, zpravodajských služeb, komplexního záchranného systému zjevně signalizují potřebu dále již neřešit přestavby, transformace, reformy a jiné racionalizace v rámci jednotlivých subsystémů, ale jako komplexní systém bezpečnosti a obrany republiky. Zároveň s tím je nutné i realizovat to, k čemu zavazuje i současná platná legislativa.

I když se pozornost věnovaná obraně po 11. září výrazně zlepšila, má zatím často charakter improvizace založené na vnějším ohrožení a porozumění aktérů potřebných okamžitých rozhodovacích procesů. Většina toho však není koncepčně a legislativně zakotvena, v mnohém při kritické reflexi neobstojí. I když je patrné, že se stírají rozdíly mezi jednotlivými subsystémy obrany republiky, nemají zaměnitelné pravomoci, jak by bylo potřeba. Jako příklad může sloužit označení profesionálních vojáků jako součástí policie při ostraze civilního letiště, kdy pravomoci policie nemohou mít. Stejně tak tomu bude, až policejní ostrahu letištních budov budou vykonávat soukromé bezpečnostní služby.

Proto se základním strategickým pilířem stává nutnost tvorby a realizace koncepce či projektu komplexní bezpečnosti obrany republiky a k tomu je nutné přijmout příslušné strategické rozhodnutí. Iniciovat jej mohou zároveň jako odpovědné subjekty prezident republiky jako vrchní velitel ozbrojených sil, vláda jako výkonný orgán s Bezpečnostní radou státu jako svým poradním orgánem nebo Poslanecká sněmovna či Senát Parlamentu České republiky s jeho příslušnými výbory i další subjekty. Příslušný záměr by měl být projednán Bezpečnostní radou státu a po projednání ve vládě zadán buď:

- Bezpečnostní radě státu a jejímu aparátu,
- místopředsedovi vlády odpovídajícímu za silové rezorty a jeho úřadu,
- vládnímu zmocněnci jako členu vlády pro zpracování koncepce komplexní obrany republiky,
- nebo vládnímu zmocněnci pro reformu ozbrojených sil, jehož náplň činnosti a pravomoci byly příslušně rozšířeny.

Připravovaná reforma ozbrojených sil, koordinace zpravodajských služeb, racionalizace řízení policejních složek a komplexního záchranného systému, vyřešení postavení soukromých bezpečnostních služeb atd. by se řešily v rámci jednotného komplexního systému včetně příslušných legislativních úprav, které by zároveň sjednotily či specifikovaly postavení příslušníků těchto složek.

① Dostává-li se do popředí boj proti terorismu, který představuje ohrožení jak vnější, tak vnitřní, v žádném případě to neznamená soustředit se pouze na toto ohrožení. Zároveň je nutné dále zajistit obranu v rámci našeho teritoria a celkovou vnitřní bezpečnost země.

V boji proti mezinárodnímu terorismu se Česká republika musí jako členský stát NATO solidarizovat se spojenci a s USA a k tomu dosáhnout co nejširší politické a občanské shody. Do boje proti terorismu se zapojit zpravodajskou činností, likvidací ekonomické základny terorismu a nejpřípravenějšími součástmi ozbrojených sil se zkušenostmi v podobných nasazeních, a to nejen pokud jde o jednotky s převahou humanitárních činností (nemocnice, protichemické jednotky), ale i jednotkami rychlé reakce a leteckými silami.

Bezprostředně to předpokládá i přijmout nové formy identifikace, posoudit adekvátnost azylového řízení, prověrek leteckého personálu, kontrolu toku financí, činnost policejních a zpravodajských složek (odposlech, monitorování, prodloužení délky vyšetřovací vazby, tajné operace při vyšetřování jednotlivců a skupin, poskytování informací o podezřelých osobách, zrušení práva vyšetřovatele mlčet, likvidace falešných poplachů atd.)

② Za demokratického řízení a kontroly je nutné provést i racionální reformu ozbrojených sil, jejich profesionalizaci a vyzbrojení moderními zbraňovými systémy včetně nadzvukového letectva a protiraketového výzbroje. Nadále ponechat povinnou vojenskou základní službu v rozsahu základního šestitýdenního nebo tříměsíčního výcviku, posílit záložní vojsko a teritoriální obranu v součinnosti se záchranným systémem státu. V ozbrojených silách je nutno zavést demokratickou ideovou výchovu. Předpokladem demokratického řízení armády je zároveň transparentnost koncepčních rozhodovacích procesů a otevřená informovanost veřejnosti o bezpečnostních ohroženích a stavu připravenosti ozbrojených sil. Ve školách a v zaměstnaneckých organizacích zavést brannou výchovu. Podporovat činnost nevládních organizací v oblasti bezpečnostní komunity.

③ Je nutné vyjasnit funkci a obsah civilního řízení a kontroly armády, jak je vyžaduje společnost, stát a Severoatlantická aliance. To předpokládá, že se zvýší zájem politické sféry o tuto oblast, která byla dosud byla v pozadí politické pozornosti. Spolu s tím je nutné nadále věnovat vážnější pozornost tvorbě bezpečnostní, obranné a vojenské strategie a mít přesnější představu o personálním profilu a charakteristice politických a odborných osobností, které mají předpoklady tyto funkce plnit. Zároveň vytvořit je nutné systém vztahu veřejnosti a armády.

④ V reformě ozbrojených sil je nutné věnovat prvořadou pozornost výcviku. Základním limitem profesionalizace armády, který donutí rezort improvizovat, se s vysokou mírou pravděpodobnosti stanou nedostačující lidské zdroje. I počty záloh jsou nepřesvědčivě nízké. Při neadekvátní přípravě nové dislokace posádek hrozí konflikty s obcemi. Také řešení nemovitě infrastruktury je složitější než to prezentuje reforma.

⑤ Cílem boje proti organizovanému zločinu je zamezit realizaci jeho aktivit a eliminovat tak jeho negativní společenské následky. Aby bylo možno opravdu účinně postihovat činnost zločineckých organizací, které se často kryjí legálními podnikatelskými aktivitami, je třeba zavést trestní odpovědnost právnických osob (podnikatelských subjektů i dalších organizací). Půjde o průlom do dosavadního pojetí trestnosti založeného na individuální odpovědnosti. I když jde z hlediska právní teorie o ne zcela bezproblémové řešení, v některých zemích EU se postupně prosazuje.

⑥ Cílem prevence kriminality je dosáhnout spolupráce různých zainteresovaných složek i v mezinárodním měřítku, které by působily jednotně, koordinovaně a komplexně, při respektování národních či kulturních zvláštností ve snižování podmínek a příčin protispoločenských jevů. Nemělo by se jednat o řešení institucionální, vytváření speciálních pracovišť, nýbrž programové a funkční, kdy by problematiku řešily stávající instituce, specializované podle svého základního poslání.

Poznámky:

1. Na práci se podíleli nebo expertními poznatky přispěli mj.: pplk. v zál. PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Martin Cejp, CSc., plk. v. v. doc. PhDr. Felix Černoch, CSc., pplk. v zál. PhDr. Jan Eichler, CSc., pplk. v zál. Dr. Tomáš Finger, pplk. v zál. Ing. Josef Janošec, CSc., JUDr. Zdeněk Karabec, CSc., Mgr. Radek Khol, doc. Ing. Ivo Láta, CSc., arm. gen. v. v. Ing. Karel Pezl, plk. v zál. PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., Jiří Šedivý, MA, Ph. D., genmjr. v. v. Stanislav Thurnvald, pplk. v zál. ing. Jaroslav Vítek a členové výzkumného týmu CESES vedeném prof. PhDr. Martinem Potůčkem, CSc., MSc.
2. Centrum pro sociální a ekonomické strategie (CESES) Fakulty sociálních věd Karlovy univerzity je výzkumným pracovištěm rozvíjejícím strategii, metodologii a praxi zkoumání možných budoucností. Jeho posláním je identifikovat a analyzovat klíčové problémy České republiky, její vývojové bariéry a rozvojové příležitosti při respektování plurality hodnotových východisek a metodických přístupů. Bude zpracovávat dílčí i souhrnné analýzy, vize a scénáře sociálního, ekonomického, politického vývoje České republiky v širším globálním, mezinárodním, bezpečnostním a ekologickém kontextu. Tím bude přispívat k identifikaci priorit a k odpovědné přípravě politických a správních rozhodnutí strategické povahy. To předpokládá stálý veřejný dialog o těchto záležitostech mezi odborníky, politiky, představiteli veřejné správy, občanského sektoru a občany. CESES UK FSV, Celetná 20, 116 36 Praha 1. Telefon 02/24210505, fax: 02/24227950, e-mail: ceses@mbox.fsv.cuni.cz <http://vize-cr.fsv.cuni.cz>

Literatura:

- **Bezpečnostní politika České republiky.** Ústav mezinárodních vztahů: Praha 1996.
- **Bezpečnostní strategie ČR.** VR 2/1999.
- **Bílá kniha o obraně.** 1995. Ministerstvo obrany České republiky.
- **Co je nového o nových válkách.** VR 1/2000, 157-160.
- **Galatík, Vlastimil:** Nové formy války. VR 4/2000, 37-43.
- **Huntington, Samuel P.** Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu. Přeložil Ladislav Bagy. Rybka Publishers /1996/ 2001.
- **Rašek, Antonín:** Rozpaky nad Bezpečnostní strategií České republiky. VR 3/1999.
- **Rašek, Antonín:** Deficity Bezpečnostní strategie České republiky. VR 3/1999.
- **Rašek, Antonín:** K občanské kontrole armády. Výběr statí pro výchovu, vzdělávání a rekvalifikaci. Praha, únor 1992.
- **Štangel, Miroslav:** Jak budou vybaveny armády po roce 2000? VR 2/1999, 140-145.
- **Toffler, A., Toffler, H.:** War and Anti War. Survival at the Dawn of the 21st Century. Warner Books, London 1994.
- **Zpráva vládního zmocněnce o reformě ozbrojených sil.** MO Praha 2001.